

ÖZERKLİĞİN ULUSLARARASI HUKUKUN KAYNAKLARI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ VE BÖLGESEL ÖZERK YAPILARIN ULUSLARARASI YARGI MEKANİZMALARI KARŞISINDAKİ KONUMU

Dilan MIZRAK*

ÖZ

Uluslararası hukukun başlıca kaynağı olan uluslararası anlaşmalar incelendiğinde, bir devletin prensip olarak kendi toprakları içinde özerk bir rejimi tanımak ya da sağlamak yükümlülüğü olmadığı görülmektedir. Bugüne kadar böyle bir yükümlülüğü öngören ya da bir azınlık grubuna özerklik hakkı tanıyan herhangi bir uluslararası anlaşma söz konusu olmamıştır. Bu nedenle, özerkliğin uluslararası hukukun bir prensibi olduğu savunulamaz. Ancak, bağlayıcı olmasa da pek çok uluslararası ve bölgesel belgede özerkliğin önemine vurgu yapılmış, imzalanan sözleşmelerin hazırlık aşamasında özerkliğin de sözleşmeye eklenmesi önerilmiştir. Özerk yapıların uluslararası ilişkilerde ve

* Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, E-Mail: dilanmizrak@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-3535-6691.

Makalenin Gönderim Tarihi : 01.03.2019.

Makalenin Kabul Tarihi : 08.04.2019.

Bu makale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı'nda hazırlanan ve 18.12.2015 tarihinde savunulan "Bir Etnik Çatışma Çözüm Yöntemi Olarak Özerklik" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve
Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki
Konumu

yargı organları önündeki durumuna ilişkin olarak da farklı uygulamalar mevcuttur. Bazı özerk yapılar uluslar arası alanda, bağlı buldukları devletten bağımsız hareket edebilmektedirler. Uluslararası yargı organları önünde başvuru ya da davalı olabilmek bakımından ise genel olarak herhangi bir hüküm olmamasına rağmen, konuya ilişkin içtihat söz konusu durumda farklılık yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel özerklik, Uluslararası hukukun kaynaklarında özerklik, uluslararası yargı organları, özerklik hakkı, özerk bölgenin dava ehliyeti.

**AN EVALUATION ON AUTONOMY IN TERMS OF
SOURCES OF INTERNATIONAL LAW AND THE
POSITION OF REGIONAL AUTONOMOUS ENTITIES IN
FRONT OF INTERNATIONAL JUDICIAL MECHANISMS**

ABSTRACT

It is observed that, a state does not have the obligation to recognize an autonomous system or provide autonomy inside its territory when the primary source of international law, international treaties are analysed. Up to now, there has not been any treaties that envisage such an obligation or regulate a right to truth for a minority group. Therefore, autonomy may not be alleged to be a principle of international law. Despite this fact, many of the international or regional documents though they are not binding, emphasised the importance of autonomy and autonomy was suggested to be added to the contracts in their preparation processes. Coming to the position of autonomous entities in international relations and in front of judicial bodies, there are varying applications. Some of the autonomous entities may move independently of the state they are bound to. Regarding being applicant or defendant in front of international judicial bodies, it may be said that, although in general, there is no explicit provisions, legal precedent has created a different situation in the issue.

Keywords: Regional autonomy, sources of international law regarding autonomy, international judicial bodies, right to autonomy, right to action of autonomous region.

I. GİRİŞ

Modernleşmenin etkisiyle etnik bağların zayıflayacağı, etnik kimliklerin önemini yitireceği düşüncesi bugün için gerçekleşmemiş, bilâkis 20. yüzyıl ve özellikle yaşamakta olduğumuz yüzyıl iç çatışmalarla anılır hâle gelmiştir. Etnik sorunların çözümünde tek bir yöntem söz konusu değildir. İçinde farklı etnik gruplar barındıran ve bu grupların çatışma halinde olduğu her ülke, özgül koşulları çerçevesinde, çatışmayı sonlandırmak için farklı yöntemler kullanmıştır. Bu yöntemler arasında özerklik pek çok devletin tercih ettiği bir uygulama olmuştur, zira özerklik heterojen yapıya sahip devletlerde etnik tansiyonu büyük oranda azaltmayı başarmıştır. Bunun nedeni de, bir yandan devletin özerkliği diğer bazı çözümlerden daha az tehlikeli görmesi, genel olarak, ülkede yaşayan azınlıkların ya da etnik grupların da, mutlak bir ayrılmayı kendi çıkarlarına zarar vereceği düşüncesiyle talep etmeyip, arzularının ülkenin çoğunluğunu oluşturan vatandaşlar ile eşit muamele görmek, devletin ve yaşadıkları bölgenin kaynaklarının adil biçimde dağıtımının sağlanması olmasıdır¹. Bu nedenledir ki, özerklik gün geçtikçe daha çok talep edilir ve önerilir hale gelmiştir. Özerklik, esasen etnik temelli çatışmaları ortadan kaldırmaya yönelik olsa da, farklı nedenlerden kaynaklanan heterojenliğin yarattığı sorunları çözmek noktasında da uygulanabilir. Yine, özerklik bir devletin içinde farklı biçimlerde uygulanabilir. Bir etnik grup ülkenin belli bir bölgesinde yoğun olarak yaşıyorsa bölgesel, genel olarak dağınık halde yaşayan ve talepleri daha çok kültür, din, dil gibi öğelere ilişkin olan gruplar bakımından kültürel, güçlü yerel yönetimler var olan sorunları çözmek noktasında yeterliyse de yerel ya da idari özerklik uygulanabilmektedir. Bu çalışmada bölgesel özerklik² esas alınmıştır ve bölgesel özerklik şeklindeki bir düzenlemenin uluslararası hukukta düzenlenip düzenlenmediği, konuya ilişkin içtihadın nasıl olduğu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bir devlet sınırları içinde uygulanan yerel özerklik, sağladığı yetkiler bakımından azınlık grubu için yeterli bulunabilir ve bölgesel özerkliğe

¹ Thomas Benedikter, *The World's Modern Autonomy Systems: Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy*, EURAC Research, Bolzano, 2009, (b), s. 10.

² Bazı bölgesel özerklik modelleri yetkileri esas alındığında bölgesel devlet olarak adlandırılmaktadır. Bölgesi devlet konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Atilla Nalbant, *Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997 (a).

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu varacak bir yapı teşkil edebilir. Bu nedenle yerel özerklik de çalışmada uluslararası hukukun kaynakları bakımından yer almaktadır.

II. BÖLGESEL ÖZERKLİĞİN GENEL ÇERÇEVESİ

1978 yılının Eylül ayında Ortadoğu'ya barışı getirmek düşüncesiyle Mısır devlet başkanı Enver Sedat ile İsrail başbakanı Menahem Begin arasında, Amerikan Başkanı Jimmy Carter'ın gözetiminde Camp David Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmanın önemli özelliklerinden biri de 1948 yılından beri süregelen Filistin sorununa çözüm getirmesi amacıyla Batı Şeria ve Gazze bölgelerinde yaşayan Filistinliler için özerklik öngörmesidir. Ancak şu açıktır ki, taraflar özerkliği birbirlerinden çok farklı algılamıştır. İsrail'in, özerkliği tanıırken amacı sadece gündelik işlere özgü çok basit bir idari kontrol devri iken Mısır için özerklik Filistinlilerin neredeyse bağımsızlığa yakın biçimde kendi kendilerini yönetmeleri idi³. Bu ve aslında pek çok örneğin incelenmesi özerk yapı kavramından ne anlaşılacağı konusunda çok farklı bakış açıları olduğunu gösterecektir.

Tecrübeler göstermiştir ki, özerklik kavramının genel bir tanımını vermek mümkün değildir, çünkü özerklik farklı koşullarda ve her bir durumda farklı anlama gelmektedir⁴. Dünya üzerinde, çok farklı niteliklere sahip olmalarına rağmen özerk olan yapılara bakıldığında tanım yapmanın zorluğu daha net anlaşılabilir. Örneğin, Kanada'nın Quebec için uyguladığı federal sistem ya da Sovyetler Birliği ve Çin'de milliyetler prensibi çerçevesinde kurulan yapılar, yakın zamanda uygulama sahası bulan İspanya ve Fransa örnekleri, ABD ve Yeni Zelanda ile bazı Güney Pasifik Adalarında (Cook adası gibi) uygulanan özgür topluluk sözleşmeleri, bağımsız da olsalar, esasen bir ya da iki büyük devlete bağımlı olan Monako, Andorra, Liechtenstein, San Marino ve Vatikan gibi küçük Avrupa devletleri bakımından özerklik kavramı kullanılmaktadır⁵. Her geçen gün yeni bir özerklik düzenlemesi

³ Louis, B Sohn, "The Concept of Autonomy in International Law and the Practice of the United Nations", *Israel Law Review*, vol.15, 1980, s.189.

⁴ Hurst Hannum, *Documents on Autonomy and Minority Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993,, (a), s. xvii.

⁵ Douglas Sanders, "Is Autonomy a Principle of International Law?", *Nordic Journal of International Law*, vol.55, 1986, s. 18.

ile karşı karşıya kalılabilmektedir. Özerklik statik bir uygulama olmadığı için sürekli bir değişim, dönüşümden bahsedilebilir.

Yukarıda anlatıldığı üzere, farklı bakış açıları nedeniyle, zorluğuna rağmen, özerkliğin temel unsurlarının belirlenmesiyle bir tanım denemesine gidilebilir. Bernhardt'a göre ne zaman ki devletin içindeki belli bir grup, nüfusun çoğunluğundan farklı hisseder, ya da farklıdır ve farklı haklar talep etmeye başlar, işte o zaman özerkliğin temel unsuru oluşmuş olur⁶. Teorik olarak ise bölgesel özerklik kavramı, kolektif hakların muhatabı olan etnik ve ulusal grupların varlığı ve tanınması ile ortaya çıkmıştır⁷. Hatta denilebilir ki, bölgesel özerklik "ulusal azınlıkların, kültürel tanınmanın ötesine giden ulusalcı taleplerine devletin verdiği cevaptır"⁸.

Hans-Joachim Heintze, "uluslararası hukukta özerklik, bir devletin belli bir bölümü ya da bölgesinin, kendi başına bir devlet idare etmesine varmayacak biçimde, kanun ve sair mevzuat yapmak suretiyle, çeşitli konularda kendini idare etme yetkisine sahip olmasıdır"⁹ şeklinde bir tanım sunmaktadır. Louis Sohn'a göre ise, özerk bölge kavramı bağımsız devlet ile özyönetimi olmayan toprak arasında bir yerde durmaktadır. Özerk yapı; ekonomik, sosyal ve kültürel meselelerle, başka bir devletin dahli olmadan ilgilenme yetkisine sahiptir. Merkezi hükümet ise dış politika, uluslararası güvenlik gibi konuları elinde tutar, yerel ve uluslararası güvenliğin bağlantılı olduğu durumlarda yerel güvenlik üzerinde de bir yere kadar kontrolü olabilir¹⁰.

Yine, özerklik Basvedant Uluslararası Hukuk Terimleri Sözlüğünde de tanımlanmıştır. Özerkliği oldukça geniş tanımlayan

⁶ Rudolph Bernhardt, *Federalism and Autonomy, Models of Autonomy*, DINSTEN, Yoram (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981, s. 26.

⁷ Benedikter, (b), s. 13.

⁸ Guibernau, Montserrat, *Nations Without States: Political Communities in the Global Age*, Michigan Journal of International Law, vol.25, , 2003-2004, s. 1261.

⁹ Heintze, Hans-Joachim, *On the Legal Understanding of Autonomy, Autonomy: Applications and Implications*, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998, s. 7.

¹⁰ Sohn, s. 181.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu sözlüğe göre, bir bölge, esas devletin egemenliği altında olmadığı sürece özerk sayılabilir¹¹.

Hannum ve Lillich'e göre, dış ilişkiler ile savunma hariç tüm konularda yetkili bir otoriteden bahsediliyorsa bölgesel özerklik için bir tür iç bağımsızlık denilebilir¹².

Lapidoth da genel olarak bölgesel özerk yapıları; “egemen bir devletin bir bölümünde yaşayan ve etnik olarak ülkenin çoğunluk nüfusundan farklı nitelik taşıyan azınlıkların ya da etnik grupların yoğun olarak yaşadıkları bölgede kurdukları, çeşitli düzeylerde değişen biçimde kendi kendilerini yönetmeleri” şeklinde tanımlamaktadır¹³.

Özellikle son elli yıl içinde birçok bölgesel topluluk ve ulusal azınlık grubu çeşitli düzeylerde özerklik kazanabilmek için vatandaşı oldukları devletlerle yoğun pazarlıklar içine girmişlerdir. Çeşitli örnekler incelendiğinde, özerkliğin her yerde aynı düzeyde, aynı biçimde uygulanmadığı görülmektedir. Özerkliğin derecesi de, bölgenin siyasi ve ekonomik potansiyeline, ilgili devletin demokratik olgunluğuna bağlı olarak değişebilmektedir¹⁴.

III. DÜNYADAKİ ÇEŞİTLİ ÖZERKLİK UYGULAMALARI

A. Olumsuz Özerklik Uygulamaları

Afrika ve Asya kıtaları genel olarak başarısız özerklik uygulamaları sergilemiştir. Afrika'daki önemli bir bölgesel özerklik uygulaması BM tarafından Etiyopya ve Eritre arasında kurulmuş yapı olup, 1952-1962 yılları arasında devam eden bu yapı kanlı bir biçimde sona ermiştir. Yine, 1972 yılında kurulan Güney Sudan özerk yapısı sadece kâğıt üzerinde hak ve yetkiler içermiş, çeşitli defalar ortadan kaldırılıp yeniden kurulmuş ve nihayet 9 Temmuz 2011 tarihinde

¹¹ Aktaran Lapidoth, Ruth, *Autonomy: Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*, USA Institute of Peace Press, Washington, 1997, s. 31.

¹² Hurst Hannum / Richard B Lillich, *The Concept of Autonomy in International Law, Models of Autonomy*, Dinstein, Yoram (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981, s. 218.

¹³ Lapidoth, s. 4.

¹⁴ Benedikter, (b), s. 9.

bağımsızlığına kavuşmuştur¹⁵. Asya'da ise yaşanan deneyimlere bakıldığında pek iç açıcı bir özerklik uygulaması olmadığı görülmektedir. Çin'de beş bölge için özerklik uygulandığı fakat bu özerkliklerin hiçbir şekilde Komünist Parti' den bağımsız karar alabilmeyi içermediği, iç self-determinasyona dayalı ve demokratik bir özerklik uygulamasından ziyade kontrol ve asimilasyon politikasına dayalı bir sistem olduğu görülmektedir¹⁶. Hindistan Jammu ve Keşmir, Endonezya Açe ve özellikle uzun süre devam eden ciddi iç çatışmalardan sonra kurulan Filipinler Mindanao özerklik sistemleri umulanı sağlamayan sistemler olarak devam etmektedir. Amerika'da uygulanan özerklik ise genel olarak yerli halklar bakımından söz konusu olup, rezervasyon uygulaması Kanada'da olduğu gibi olumlu bir yapı arz edebilirken, ABD'de uygulandığı biçimiyle ayrımcı bir izolasyon politikasının uzantısı görünümünde olabilir¹⁷.

Özerkliğin ideale yakın uygulamaları denildiğinde yukarıda sayılan örnekler bunun çok gerisinde olup, daha çok Avrupa'ya bakmak gerekir. Özellikle Aland Adaları, Faroe Adaları, İtalya, Birleşik Krallık ve İspanya özerkliğin iyi işlediği modellerdir.

B. Olumlu Özerklik Uygulamaları

1. Aland Adaları

Bu özerklik sistemi yetmiş yılı aşkın bir süredir devam etmekte olup, gerek sistem içinde yaşayan gruplar, gerekse uygulayıcı devlet memnun olduğu içindir ki, başarılı bir sistem olarak kabul edilmektedir. Finlandiya ile İsveç arasındaki 6500 küçük adanın oluşturduğu yapı 1809 yılından bu yana hukuken Finlandiya Devletine bağlıdır. Ada sakinlerinin çok büyük bir bölümü İsveççe konuştuğu¹⁸ için Finlandiya ile adada

¹⁵ Lapidoth, s. 124.

¹⁶ Yash Ghai, *Autonomy As a Participatory Right in the Modern Democratic State: Public Participation, Autonomy and Minorities, Beyond A One-Dimensional State: An Emerging Right to Autonomy?*, Zelim A. Skurbaty (Ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005, s. 77-95.

¹⁷ Benedikter, 2009 (b), s. 40.

¹⁸ 27.000 nüfuslu Aland Adalarının çok büyük kısmı etno-dilsel bakımdan İsveçtir. Thomas Benedikter, *Solving Ethnic Conflict Through Self-Government: A Short Guide to Autonomy in Europe and South Asia*, EURAC Research, Bolzano, 2009, (a), s. 15.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

yaşayanlar arasındaki bu dil farklılığı özerklik uygulamasını doğurmuştur. İki ülke arasında stratejik bir bölgede olan Aland Adaları bu özel konumu nedeniyle askersizleştirilmiştir.

2. Faroe Adaları

Faroe, İzlanda ile İskoçya arasında yer almakta ve on sekiz adayı kapsamaktadır. Danimarka'ya bağlı bir özerk yapı olan Faroe Adalarında Danca ve Faroese olmak üzere iki resmi dil kullanılmaktadır. Faroe Adalarında güçlü bir Parlamento ve yerel bir yargı sistemi bulunmaktadır. Yerel yargı medeni hukuk ve ceza hukukuna ilişkin, bölgede çözülmesi sorun yaratmayacak düzeydeki meselelere uygulanmaktadır. Parlamento Faroe'nin kendi yasalarını yapma yetkisiyle donatılmış olup, bu yasalar Danimarka Başbakanı'nın onayı ile yürürlüğe girmektedir, ancak söz konusu onay bir teamülden fazlası değildir. Faroe Adaları Danimarka'nın kabul ettiği ve savunma, dış ilişkiler, kamu yararını ilgilendiren meseleler ile benzeri konular dışındaki yasaları onaylamak, bölgesinde uygulamak zorunda değildir. Örneğin Danimarka'nın kabul ettiği eşcinsel evlilikleri tanıyan yasa Faroe Adaları tarafından onaylanmamıştır. Görüldüğü üzere, Faroe'nin ciddi bir yasama özerkliği söz konusudur¹⁹.

3. İtalya

İtalya, on beş olağan bölge ile beş özel statülü bölgeden oluşan parlamenter bir üniter devlettir²⁰. 2. Dünya Savaşından sonra halkların kendi kaderini tayin hakkına dayanarak özel bir statü talebinde bulunan ve bunun üzerine özerklik uygulamasına gidilen üç bölge söz konusudur: Etnik Franco halkının çoğunlukta olduğu Aostatal bölgesi, Sloven ve Roman azınlıkların yaşadığı Friuli-Venezia Giulia bölgesi ve çoğunluğu Almanca konuşan ancak Ladin azınlığının da yaşadığı Güney Tirol bölgesi. Sicilya ve Sardinya ise özel statüye sahip diğer bölgelerdir²¹. Ülkedeki özerklik uygulaması daha çok dil haklarının korunması esasına

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Benedikter, (a), s. 115.

²⁰ Daniel J Elazar, *Federal Systems of the World: A Handbook of Federal, Confederal and Autonomy Arrangements*, Longman Group UK, Essex, 1991, s. 130.

²¹ Benedikter, (b), s. 67.

dayanmaktadır²². Her bölgenin kendi bayrağı vardır. Para birimi tüm bölgeler için aynıdır. Resmi dil İtalyanca olup, Alto Adige bölgesinde Almanca, Valle d'Aosta'da Fransızca ve Trieste bölgesinde Slovence konuşan azınlık için anadil imkânları sağlanmıştır, bunlar resmi dil kabul edilmemiştir. Ulusal savunma ve dış ilişkiler merkezin kontrolündedir ancak bölgelerin komşu devletlerle doğrudan ilişki kurması kabul edilmektedir²³. 1972 yılında hazırlanan özerklik statüsüne göre dış ilişkilerde İtalyan Devleti tek yetkili kabul edildiği halde Anayasa Mahkemesi, bölgelerin uluslararası yükümlülükleri ihlâl etmemek şartıyla yabancı hükümetlerle çeşitli ortak faaliyetler yürütülebilmesinin önünü açmıştır²⁴. Mahkemeler de dâhil olmak üzere, her kamu kurumunda azınlıkların dengeli temsili söz konusudur; ancak hemen belirtmek gerekir ki bu kurala çeşitli istisnalar getirilmiştir: Ordu, Savunma Bakanlığı personeli, polis teşkilâtı ve İçişleri Bakanlığının yüksek düzeydeki personeli bakımından bu denge kuralı uygulanmamaktadır²⁵. Kamu kurumlarında İtalyanca ve Almanca eşit düzeyde kullanılmakta olup kamu personeli her iki dili de bilmek zorundadır, ki buna mahkemeler de dâhildir. Bölgede Alman okulları olduğu gibi İtalyan okulları da mevcuttur ve aileler çocuklarını bu okullardan herhangi birine göndermek konusunda özgürdür; ancak çocuk hangi okula giderse gitsin her iki dili de öğrenmek zorundadır²⁶.

4. Büyük Britanya

Büyük Britanya'daki bölgesel özerklik sistemi Kuzey İrlanda barışını sağlayan Hayırlı Cuma Anlaşması'nın yapıldığı yıl olan 1998 yılında kurulmuştur. 1998 yılı içinde çıkarılan üç yasa; İskoçya Yasası, Galler Yönetimi Yasası ve Kuzey İrlanda Yasası bu sistemin temelini oluşturmaktadır. Galler ve Kuzey İrlanda'da bölgesel bir meclis, İskoçya'da ise bağımsız bir parlamento kurulmak suretiyle işlemeye

²² Hurst Hannum, Territorial Autonomy: Permanent Solution or Step Toward Secession?, Beyond A One-Dimensional State: An Emerging Right to Autonomy?, Zelim A. Skurbaty (Ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005, (b), s. 439.

²³ Elazar, s. 131.

²⁴ Hannum,(b), s. 438.

²⁵ Christoph Schreuer, "Autonomy in South Tyrol", Models of Autonomy, Yoram Dinstein (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981, s. 61.

²⁶ Schreuer, s. 61.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

başlayan bu özerklik örnekleri arasında İskoçya neredeyse bağımsız bir devlet yetkilerine sahiptir. Ayrı bir hukuk sistemi olan İskoçya’da parlamentonun kabul ettiği yasalar Kuzey İrlanda ve Galler’de olduğunun aksine Birleşik Krallık onayına tabi değildir. Birleşik Krallık’ta uygulanan özerklik sistemi dini -özellikle Kuzey İrlanda’daki Katolik nüfus bakımından- etnik, kültürel ve dilsel - özellikle Galler’de konuşulan Kelt dili bakımından - kimlikleri etkin biçimde koruma mekanizması üzerine kuruludur²⁷.

5. İspanya

Ülke içindeki çatışmalara son vermek amacıyla tarihsel, dilsel, sosyoekonomik, coğrafi ve kimliğe dayalı farklılıklar temelinde özerklik uygulayan ve bu uygulamada başarılı kabul edilen başlıca örnek İspanya’dır²⁸. Kendisini "üniter bir bölgesel devlet" olarak nitelendiren İspanya bir taraftan federatif düzenlemeler içermesi ancak bir taraftan da üniter olması nedeniyle Avrupa’nın en farklı devleti kabul edilebilir²⁹.

İspanya’da 15. ve 18. yüzyıllar arasında yerel düzeyde bir grup ayrıcalık -gümrük bağımsızlığı, askerlik hizmetinden muafiyet gibi - tanınması şeklinde uygulanan “fueros” sistemi özerkliğin öncüsü sayılabilecek bir düzenlemedir. Bu sistem toplumsal hayata ilişkin konularda belli bir grubun kendi yaşam tarzına, geleneklerine uygun yasal düzenlemeler yapabilmesi şeklindedir³⁰. İspanya Cumhuriyetinin ikinci kez kurulmasının ardından Basklar, Katalanlar, Galiçyalılar, Endülüslüler ve diğer bölgesel topluluklar bakımından özerklik hakkı tanınmıştır. 1931 yılında İspanya Parlamentosu ortak tarih, kültür ve ekonomiye sahip bölgeler bakımından özerk bölge kurulması imkânını tanımıştır³¹.

1936 ile 1939 arasında devam eden İspanya iç savaşının milliyetçilerin zaferiyle sonuçlanmasının ardından Franco diktatörlüğü başlamış ve bu süre boyunca daha önce kurulmuş olan Katalan ve Bask

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Benedikter, (b), s. 98.

²⁸ Susan Henders, *Territoriality, Asymmetry and Autonomy: Catalonia, Corsica, Hong Kong and Tibet*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, s. 50.

²⁹ Elazar, s. 229.

³⁰ Akın Özçer, *Çoğul İspanya: Anayasal Sistemi ve Ayrımlıkçı Terörle Mücadele Modeli*, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 19.

³¹ Hannum, (a), s. 264.

özerklikleri ortadan kaldırılmıştır³². Baskça ve Katalancanın kamusal alanda kullanımı yasaklanmış, bu dillerdeki kitaplar yakılmış, ulusal anıtlar tahrip edilmiştir. Üniversitelerde bu dil ve kültürlerle ilişkin eğitim veren bölümler kapatılmış, orta öğretimde anadilde eğitim yasaklanmış, öğretmenler görevden alınmış, bayrak, marş, ulusal dans ve şarkılar yasaklanmıştır³³. Kültürel çoğulculuğun kurumsallaşması sürecini kesen Franco Diktatörlüğü, özel hayatta da ana dilin kullanımını ciddi baskı altına almıştır.³⁴

1975 yılında Franco rejiminin sona ermesinden sonra genç demokratik rejim çok net bir biçimde anlamıştır ki, kültürel ya da etnik bakımdan tarihsel farklılıklar arz eden belli başlı bölgelere özerklik tanınmaması kırılğan demokrasiyi ortadan kaldıracak en güçlü sebeptir³⁵. Bunun üzerine İspanya'da bölgeselleşme süreci başlamış, ancak devletin üniter yapısını değiştirmeden bölgesel sorunları çözme düşüncesi çerçevesinde bu amaca yönelik bir anayasa yapılmıştır. Söz konusu anayasa "demokrasiye geçiş" sürecine lâıyk bir uzlaşma metni olup bu nedenle de "Mutabakat Anayasası" olarak nitelendirilmektedir³⁶.

1978 Anayasası "seçime dayalı bir özerklik sistemi" kurmuştur. Farklı tarihi, kültürel ve coğrafi niteliklere sahip olan belli gruplar öncelikle "özerk topluluk" olup olmamaya karar verecek, eğer kararları bu yönde olursa, anayasada sayılan yetkilerden hangilerini talep ettiklerini bildireceklerdir. İspanya'nın bu sistemi "alakart özerklik" olarak nitelendirilmiştir³⁷. Yine, Anayasa kabul edildiği süreçte özerkliğin iki dereceli olacağı belirlenmiştir. Buna göre ilk etapta belli yerlerde özerklik kurulacak, bunu diğer bölgeler takip edecektir. "Hızlı kurulacak" ya da "ilk derece" özerklikler; Katalonya, Bask Ülkesi, Endülüs, Kanarya Adaları, Galiçya, Navarra ve Valensiya'dır. Bu bölgeleri ikinci derecede kurulacak Aragon, Asturias, Balear Adaları, Kantabria, Kastilya-La Mancha, Kastilya ve Leon, Extremadura, La

³² Shlomo Ben-Ami, "The Catalan and Basque Movements for Autonomy", *Models of Autonomy*, Dinstein, Yoram (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981, s. 72.

³³ Henders, s. 51; Hannum, (a), s. 266.

³⁴ Atilla Nalbant, *Bölgesel Devlet Yeni Bir Devlet Biçimi mi? (II) Uygulama: İtalya ve İspanya Örnekleri*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 29, Sayı 3, Ankara, Eylül, 1996, (b), s. 33.

³⁵ Ben-Ami, s. 81.

³⁶ Özçer, s. 128.

³⁷ Benedikter, (b), s. 82.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

Rioja, Madrid and Murcia takip edecektir³⁸. İlk derece özerk bölgelerin özel statülü diğerlerinin sınırlı özerkliğe tabi kabul edildiği bu sistem, 1994'ten sonra zamanla diğer tüm bölgelerin de yetkileri eşit düzeye getirildiği için ortadan kalkmıştır³⁹. Ancak yetkilerde fark olmamasına ve Anayasa Mahkemesi her bir özerk yapıyı eşit kabul etmesine rağmen İspanya'nın, üç tarihsel özerk topluluk, bir özel statülü topluluk ve on iki herhangi bir özel yapı arz etmeyen on yedi bölgeden oluştuğu kabul edilmektedir⁴⁰.

Bask Bölgesi için otonomi statüsü 25 Ekim 1979'da referanduma sunulmuş, %51 oy ile kabul edilmesinin ardından 11 Ocak 1981 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak "Bask Özerk Topluluğu" adıyla yürürlüğe girmiştir. Katalonya özerklik statüsü için yapılan referandumda ise seçmenlerin % 59, 7'si katılım göstermiş, katılanların % 88,1'i evet oyu vermiştir. Katalanlar etnik grup nitelemesini asla kabul etmeyip, ayrı bir tarih, kimlik sahibi bir ulus oldukları iddiasına sahiptir. Dolayısıyla Statü hazırlanırken bu hususun Statü maddelerine eklenmesi için ziyadesiyle mücadele vermişler, İspanyol Parlamentosu'nun böyle bir tanımlamayı kabul etmemesi üzerine Statünün başlangıç bölümüne Katalanların çoğunluğunun Katalonya'yı ulus olarak kabul ettiği eklenmiştir⁴¹. Özerklik statüleri Anayasa'ya uygun olmak zorundadır; ancak normlar hiyerarşisindeki yeri bakımından herhangi bir kanun ya da idari düzenlemenin üstündedir⁴². Dolayısıyla devletin hiçbir yasa doğrudan ya da dolaylı olarak bir özerklik statüsünü değiştiremez.⁴³

Uluslararası hukukun kaynakları bakımından bir değerlendirmeye gitmek gerekirse, öncelikle uluslararası antlaşmalarda bir özerklik hakkının varlığından söz edilip edilemeyeceği incelenmelidir.

³⁸ Endre Domonkos, "The Catalan Regional Autonomy and Its Experiences in Central and Eastern Europe", 2010, s.1-34, Erişim Tarihi: 04.02.2015, http://kv.sapientia.ro/data/miremir_pres/domonkos_endre.pdf, s. 16.

³⁹ Selin Esen, *Ulus Devlet Modelleri ve İspanya Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001, s. 175.

⁴⁰ Elazar, s. 227.

⁴¹ Ghai, s. 26.

⁴² Hannum, (b), s. 270.

⁴³ Esen, s. 184.

IV. ULUSLARARASI HUKUK BELGELERİNDE ÖZERKLİĞİN DÜZENLENİŞİ

Milletler Cemiyeti'nin bazı uluslararası belgeleri belli bir dereceye kadar özerklik tanıyan hükümler içermektedir. Aland Adaları dışında, Çekoslovakya'ya ilişkin olarak 1919 yılında imzalanan Saint Germain en Laye Antlaşmasının 10,11,12 ve 13. maddeleri, Romanya'da özerklik tanıyan 1919 tarihli Paris Antlaşmasının 11. maddesi, Yunanistan'da özerklik öngören 1920 tarihli Sevr Antlaşmasının 10. maddesi örnek verilebilir⁴⁴. Ancak bu belgeler daha önce de belirtildiği üzere, gerçek anlamda azınlık haklarının korunması amacını taşımayıp, bazı politik gayelerle özerklik düzenlemesi getirmiştir.

Özerklik meselesine ilk atf, barış ve güvenliğin korunmasına yönelik uluslararası işbirliği için bir ilkeler dizisi niteliğindeki 14 Ağustos 1941 tarihli Atlantik Anlaşmasında yapılmıştır. Bu metinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Franklin Roosevelt ve Büyük Britanya Başbakanı Winston Churchill "herkesin, yetkisi dahilinde yaşayacağı hükümet şeklini seçme hakkı olduğunu ve bundan zora dayalı biçimde mahrum bırakılanlar için de egemenlik ve özerklik⁴⁵ haklarının tanınmasını" dilediklerini belirtmişlerdir⁴⁶. Söz konusu belge Mihver devletlerine karşı savaşmakta olan 26 ülkenin temsilcileri tarafından imzalanan ve BM'nin ilk evrensel belgesi olan 1 Ocak 1942 tarihli "Birleşmiş Milletler Bildirgesi"⁴⁷ ile kabul edilmiş ve konuya ilişkin daha sonraki tüm BM eylem ve işlemlerine ilham vermiştir.

BM Hazırlık Çalışmaları açıkça özyönetim kavramına işaret etmiştir; ancak bunun bağımsız devlet kurma değil, özerklik olarak algılanması tasavvur edilmiştir. Görüldüğü üzere her ne kadar özerklik kavramı BM'ye yabancı bir kavram değilse de, özerklik, azınlık hakları,

⁴⁴ Patrick Thornberry, Images of Autonomy and Individual and Collective Rights in International Instruments on the Rights of Minorities, Autonomy: Applications and Implications, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998, s. 102.

⁴⁵ Gerek bu belgede, gerekse takip eden BM belgelerinde kullanılan kavram self-government olup, içerik itibarıyla özerkliği ifade ettiği düşünülmektedir.

⁴⁶ Sohn, s. 6.

⁴⁷ BM kuruluş süreci ve konuya ilişkin temel belgeler için bkz. Semih Gemalmaz, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş Cilt 1, Legal Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul, 2013, s. 3-57.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

self-determinasyon kavramları konusunda hukuki açıdan gri bölgeler olduğu kesindir. Bu kavramlar konusundaki karışıklık nedeniyle pek çok devletin özerklik ile ilgili düzenlemelerde düşmanca ya da en azından isteksiz bir tavır sergilediği görülmektedir. Özellikle bölgesel özerklik tanımının ileride devleti zayıflatacağı hatta ortadan kaldıracağı korkusu söz konusudur⁴⁸.

26 Haziran 1945 tarihinde imzalanan BM sözleşmesi de özerklik kavramına yer vermiştir. Sözleşmenin Özerk Olmayan Ülkelere ilişkin Bildirge başlıklı 11. bölümünün 73. maddesinde yer alan özerklik düzenlemesi şöyledir:

“Halkların henüz kendi kendilerini tam olarak yönetmediği bölgelerin yönetilmesinden sorumlu olan ya da bu sorumluluğu yüklenen Birleşmiş Milletler üyeleri, bu bölgelerde yaşayanların çıkarlarının her şeyden önce geldiği ilkesini kabul ederler. İşbu Antlaşma ile kurulan barış ve güvenlik sistemi içinde bu bölgelerde yaşayanların refahını en yüksek düzeye çıkarma yükümlülüğünü kutsal bir ödev bilirler ve bu amaçla:

a. Söz konusu halkların kültürüne saygı göstererek onların siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan ilerlemelerini ve eğitim alanında gelişmelerini sağlamayı, onlara hakça davranmayı ve onları kötülüklerden korumayı; b. Her ülkeye ve halkına özgü koşullar ve bunların çeşitli aşamalarına uygun olarak, bu halkların kendi kendilerini yönetme yeteneğini geliştirmeyi, onların siyasal özelemlerini göz önünde tutmayı ve kendi özgür siyasal kurumlarının giderek geliştirilmesinde onlara yardımcı olmayı... kabul ederler”.

Yine BM bünyesinde, sözleşmeciler devletlerin konuya ilişkin tutumlarını ve BM Sekreterliğinin raporlarını incelemek üzere Genel Kurul 1946 yılında bir komite kurmuş ve çeşitli değişikliklerin ardından bu komite işlerlik kazanmıştır⁴⁹.

Bazı değişikliklerin ardından, Özerk Olmayan Bölgelere İlişkin 4 Numaralı Komite olarak adlandırılan bu komite bir rapor hazırlamış ve Genel Kurul da bu raporu onaylamıştır. Söz konusu rapor özerk rejimler bakımından önemli bazı hususlar içermektedir: Öncelikle herhangi diğer

⁴⁸ Heintze, s. 328.

⁴⁹ BM Sözleşmesi ve yapılan tartışmaların detayı, ayrıca Ad Hoc komitenin kararları için bkz. Sohn, s. 7-8.

bir devlet hükümetinin kontrol ve müdahalesinden azade; yasama, yürütme ve yargı yetkilerini haiz bir yerel yapı bölgeyi kontrol etmelidir. Elverişli bir seçim ve temsil sistemi oluşturularak bölge halkının yönetime etkili katılımı sağlanmalıdır. Ekonomik ve sosyal alanda tam bir özerklikten bahsedilebilmelidir. Söz konusu alt komitenin çalışmasının ardından BM daha detaylı bir çalışmaya ihtiyaç olduğu düşüncesiyle hükümetlerin tavsiyelerini alarak bir Ad Hoc Komite kurmuştur⁵⁰. Ad Hoc Komite, daha önceki alt komitenin özerk bölgelere ilişkin raporunu genişletmiştir. Bölgesel hükümetin yetkilerinin kapsamına, bölge nüfusunun yönetime etkili katılımı ve ekonomik, sosyal, kültürel özerkliğe ilişkin daha kapsamlı olarak hazırlayıp Genel Kurula sunduğu rapor Genel Kurul tarafından onaylanmış ve muvakkaten "gerekli bir yol gösterici"⁵¹ kabul edilmiştir.

Bu raporun ardından 1959 yılında BM Genel Kurulu yeni bir "Özel Komite" atamış ve konuya ilişkin bir rapor talep etmiştir. Komite, hazırladığı raporda⁵², özerk olmayan bölgelerin hâlihazırda var olan devlet ile birleşmesi ya da başka bir devlet ile bağımsız bir birleşme sağlanması yönünde öneride bulunmuştur⁵³.

Görüldüğü üzere, BM kurulduğu günden itibaren özerk olmayan toprakların bağımsızlığa kavuşması meselesine vurgu yapmıştır; ancak devletlerin birleşmesini öneren raporlar ve Genel Kurul'un bu raporları onaylaması nedeniyle iç özerkliğe yapılan vurgu 1951-1953 yılları arasındaki hâli ile kalmıştır. Buna rağmen, BM'nin konuya ilişkin raporlarının özerklik kavramının gelişmesine ilişkin katkısı önemli olup, herhangi bir özerklik tartışmasında yol gösterici olması muhtemeldir⁵⁴.

Özerklik kavramının önemi Ortadoğu'da barışı sağlamak üzere yapılan 17 Eylül 1978 tarihli Camp David Antlaşması ile artmıştır. Her ne kadar söz konusu antlaşma konu ve bölge sınırlaması yapan öznel, tekil düzenlemeler içeriyorsa da uluslararası hukuk ve devletlerin anayasal uygulamaları için örnek teşkil etmiştir⁵⁵.

⁵⁰ Sohn, s. 185.

⁵¹ UN Doc. A/2428, 4 August 1953, 8 GAOR, Annexes, VIII, 33, s. 2.

⁵² UN Doc. A/4526, 3 October 1960, 15 GAOR, Supp. 16 (A/4684), Vol. 1. s. 29-30.

⁵³ Sohn, s. 9-10.

⁵⁴ Lapidoth, s. 52.

⁵⁵ Sohn, s. 180.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

Özerkliğe ilişkin tartışmaların arttığı ve kavramın hukuki metinlere yansdığı dönem ise Sovyetler Birliği ve özellikle Yugoslavya'nın yıkılması sonrasında etnik çatışmaların arttığı, bu çatışmaların dinmesi ve tekrarlanmaması için çözüm yollarının arandığı 90'lı yıllardır. Ancak bu çabalara rağmen özerkliğin bir hak olarak kabul edildiği herhangi bir uluslararası anlaşma mevcut değildir⁵⁶. Bazı tavsiye kararlarında⁵⁷ özerkliğe vurgu yapılmış, özellikle AGİT bünyesinde hazırlanan "Ulusal Azınlıkların Kamusal Yaşama Etkili Katılımları Üzerine Lund Tavsiye Kararları" etnik çatışmaların köklü bazı sebeplerini ve bunun engellenmesini sağlayacak çözüm önerilerini sayarken özerkliğin uygulanması gereken bir olgu olduğunun altını çizmiştir⁵⁸.

1993 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 1201 sayılı Tavsiye Kararında da, ulusal bir azınlığa mensup kişilerin bir bölgede çoğunluğu oluşturması durumunda bu azınlığa merkezi devletin mevzuatı ile uyum halinde olmak şartıyla kendi tasarruflarında yerel ve özerk kurumlar oluşturma ya da özel bir statüye sahip olma hakkı tanınması gerektiği kabul edilmiştir⁵⁹. Her ne kadar kararın belli başlı noktaları özellikle Doğu Avrupa devletlerinin azınlıklara ilişkin antlaşmalarında⁶⁰ yer bulmuşsa da özerklik düzenlemesi ikili

⁵⁶ 1992 BM Ulusal, Etnik, Dinsel, Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Bildirge, 1992 yılında kabul edilen Avrup Konseyi Avrupa Bölgesel Diller ve Azınlık Dillerini Koruma Anlaşması ile 1995 Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmede de özerklik kavramına yer verilmemiştir. Bkz. Asbjorn Eide, Cultural Autonomy: Concept, Content, History and Role in the World Order, Autonomy: Applications and Implications, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998, s. 273-275.

⁵⁷ Örneğin, Global nitelikli bir belge olan BM Genel Kurulu'nun 18.12.1992 tarihli 47/135 sayılı kararı incelendiğinde, deklarasyonun 2/4. maddesinde özerklikle ilgili şöyle bir düzenleme içerdiği görülmektedir. Azınlığa mensup kişilere azınlıkların özerk varlıkları için vazgeçilmez bir konu olan kendi örgütlerini kurma ve sürdürme hakkı verilmektedir. Bkz. Turgay Cin, Yunanistan'daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 18.

⁵⁸ Heintze, s. 332.

⁵⁹ Hannum, (b), s. 154.

⁶⁰ Macaristan-Slovakya, Macaristan-Romanya arasında azınlıklara ilişkin karşılıklı olarak kabul ettikleri antlaşmalara özerkliğin dahil edilmemesi iki

antlaşmalara hüküm olarak yansımamış, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin özerkliğe ilişkin olarak hâlâ katı bir tutum içinde oldukları da görülmüştür⁶¹.

Avrupa Konseyi'nin bölgesel özerkliği koruyup korumadığına ilişkin bir belirleme yapabilmek için Konsey'in amaçlarını gözden geçirmek gerekmektedir. Konsey'in başlıca amacı temel özgürlükleri ve insan haklarını korumak ve gözetmek çerçevesinde üye devletler arasında birliği geliştirmektir. Sorulması gereken soru, birliği hedefleyen bir yapının bölgesel özerkliği destekleyip desteklemeyeceğidir. Konsey'in belgelerine ve işleyişine bakıldığında verilmesi gereken cevap evettir⁶².

1953 itibarıyla Avrupa Konseyi'nin danışma organı bir Avrupa yerel yönetimler konferansının düzenlenmesini istemiştir. 1956'da Bakanlar Komitesi konferansın düzenlenmesini kabul etmiştir ancak konferansın ilk toplantısı Jacques Chaban-Delmas başkanlığında, 12 Ocak 1957'de Strasbourg'da yapılabilmıştır. 19 şubat 1975'te Bakanlar Komitesi, yetkisini bölge temsilcileri lehine genişletmek amacıyla Konferans Antlaşmasında değişikliğe gitmiştir. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı olarak adlandırılan konferansa 1979'da Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı adı verilmiş, Konferansın en önemli kararlarından biri 15 Ekim 1985 tarihinde Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı kabul etmek olmuştur. Böylece 9 Eylül 1988 yılında yürürlüğe giren antlaşmaya imzalarını koyan devletler iç hukuk sistemlerinde yerel özerklik ilkesini kabul etmişlerdir. Avrupa Konseyi 9 Ekim 1993 tarihinde üye ülke devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı Varşova zirve toplantısında yerel ve bölgesel yönetimleri temsil eden bir danışma organının kurulmasına karar vermiştir. Bunun üzerine 1994 yılında bağlayıcı niteliği olan bir kararla Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi kurulmuştur. 1994 yılına kadar "daimi konferans" statüsünde olan Kongre, 14 Ocak 1994 tarihinde Bakanlar Komitesi'nde

temel gerekçe ile açıklanmıştır: 1.Kolektif haklar bireysel hakların önemini ve korunma gücünü azaltmaktadır. 2. Bir kolektif hak olarak özerkliği tanımak çatışma kaynağıdır. Bkz. Thornberry, s. 115.

⁶¹ Heintze, s. 57.

⁶² Sian Lewis-Anthony, *Autonomy and the Council of Europe - With Special Reference to the Application of Article 3 of the First Protocol of the European Convention on Human Rights, Autonomy: Applications and Implications*, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998, s. 319.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu alınan bir kararla Kongre'ye dönüşmüş ve böylece hem yerel hem bölgesel düzeyde özerkliğin tanınmasında ilerleme sağlanmıştır⁶³.

Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı son olarak Andora, Monako ve San Marino'nun da imzalamasıyla 47 devletin tamamında imzalanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Avrupa Konseyi 1998 tarih ve 43 numaralı tavsiye kararında⁶⁴ yerindenlik ilkesinin azınlıkları koruma, asimilasyonu engelleme gibi faydaları olduğunu belirtmiştir⁶⁵, ancak yine de yerel özerkliğin etnik, kültürel öğeler içermedikçe azınlıkları koruma meselesinde bölgesel ya da kültürel özerkliğin sağlayacağı faydayı sağlayamayacağını belirtmek gerekir.

Şart'ın başlangıç bölümünde yerel otoritelerin demokratik rejimin temel müesseselerinden olduğu belirtilmiştir. Yine, vatandaşların kamusal hayata katılma haklarının demokrasinin başat ilkelerinden olduğu ve bu hakkın da yerel düzeyde doğrudan kullanılabilmesinin altı çizilerek yerel özyönetimin sağlanması, yerel yönetimlerin geniş bir özerkliğe sahip olması gerekliliği belirtilmiştir⁶⁶.

İkinci ve üçüncü bölümler devletlerin Şart'a uyma yükümlülüklerini ve Şart'ın uygulanma, yürürlüğe girme usullerini içermektedir. Özerkliğe ilişkin hükümler içeren birinci bölüm ise 10 maddeden oluşmakta ve genel olarak özerklik kavramının tanımı, kapsamı ve özerkliğin sağlanması için gerekli ön koşulları içermektedir. Şart'ın 2. maddesi Özerk Yerel Yönetimlerin Anayasal ve Hukuki Dayanağını düzenlemekte ve özerk yerel yönetimler ilkesinin ulusal mevzuatla ve uygun olduğu durumlarda anayasa ile tanınmasını hükme bağlamaktadır. 3. madde özerk yerel yönetimi tanımlaması bakımından önemlidir. Buna göre; "Özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların, kanunlarla belirtilen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır". 4. maddenin 2. fıkrasında yer alan "yerel yönetimler, kanun tarafından

⁶³ Lewis-Anthony, s. 318-319.

⁶⁴ Council of Europe, CETS no.43, H/1NF (98) 4, Strasbourg, 1 June 1998.

⁶⁵ Heintze, s. 53.

⁶⁶ European Charter of Local Self-Government, Strasbourg, Council of Europe, 15.10.1985, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680079d37>.

belirlenen sınırlar içerisinde, yetki alanlarının dışında bırakılmış olmayan veya başka herhangi bir makamın görevlendirilmemiş olduğu tüm konularda faaliyette bulunmak açısından tam takdir hakkına sahip olacaklardır" önemli bir düzenlemedir. Yetkinin esas, sınırlamanın istisnai olduğu böyle bir durumda ayrıntılı ve sınırlayıcı bir hukuki çerçeve olmadığı sürece yerel yönetimlerin yetkileri oldukça geniş olacaktır. Yine aynı maddenin 4. fıkrasındaki "yerel makamlara verilen yetkiler normal olarak tam ve münhasırdır. Kanunda öngörülen durumların dışında, bu yetkiler öteki merkezi veya bölgesel makamlar tarafından zayıflatılamaz veya sınırlandırılmaz"⁶⁷ hükmü de merkez karşısında yereli güçlendirmesi bakımından önemlidir. Daha sonraki maddeler yerel yönetim sınırlarının korunması, yerel yönetimin mali kaynakları, yerel düzeydeki sorumlulukların kullanılma koşulları, yerel makamların faaliyetlerinin idari denetimi, yerel makamların birlik kurma ve birliklere katılma hakkını düzenlemektedir. Daha sonraki bölümde Türkiye'nin koyduğu çekinceler çerçevesinde Şart ayrıntılı inceleneceği için bu bölümde fazla detaylı anlatılmayacaktır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartına getirilen temel eleştiri, azınlık hakları ihlallerini ve anayasal olarak teminat altına alınan yetki ve sorumlulukları denetleme noktasında yetersiz kalması olmuştur⁶⁸. Ancak Şart'ın eleştiri alan önemli bir eksikliği de taraf devletlerin Şart'ta yer alan hükümlere uyup uymadıkları veya gerekli yasal düzenlemeleri hayata geçirip geçirmediği konusunda bir denetim mekanizmasının kurulmamış olmasıdır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel demokrasinin temelini oluşturmakta, özerk yerel yönetimin geliştirilmesinin başlıca doğrultularını belirlemekte, demokrasinin ve insan haklarının güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır⁶⁹.

Gerek Avrupa Birliği, gerek Avrupa Konseyi, yerel ve bölgesel yönetimleri demokrasinin ayrılmaz ögesi olarak görmekte ve geleceğin Avrupa'sının dayanacağı ortak değerlerin başında, yerel ve bölgesel

⁶⁷ http://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_ozerklik_Sarti.pdf.

⁶⁸ Steven, C Roach, Minority Rights and An Emergent International Right to Autonomy: A Historical and Normative Assessment, International Journal on Minority and Group Rights, vol.11, 2004, s. 430.

⁶⁹ Ruşen Keleş, Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, 9. Baskı, İstanbul, 2014, s. 102-103.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

yönetimleri kabul etmektedir. Bu niyet çerçevesinde Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, Avrupa Tek Şartı ve Avrupa Birliğini kuran Maastricht Sözleşmesi gibi uluslararası belge ve metinler hazırlanmıştır. Bu belge ve metinlerin bazıları sadece yerel yönetimlerle ilgili düzenlemeler getirmesine karşılık (Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı gibi) bazıları ise genel metinler içinde (Maastricht Sözleşmesi gibi) özerk ve güçlü yerel yönetimler oluşturulmasına ilişkin özel hükümler getirmiştir⁷⁰.

Özerkliğin Avrupa'da tartışılması bakımından oldukça önemli sayılabilecek bir gelişme, Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı'na ilişkin tartışmaların yürütülmesidir. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi 3-5 Temmuz 1997 tarihleri arasında düzenlenen 4. Olağan Toplantısında, daha önce kabul edilen Yerel Özerklik Şartı'nı güçlendirecek bir de Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı kabul etmiş, bunu Bakanlar Komitesi'nin onayına sunmuştur. Ancak, Bakanlar Komitesi henüz bir karar almadığı gibi Konsey'e üye devletler de Şart üzerinde görüş birliğine varamamışlardır. Giriş bölümünde bölgesel özerkliğin devletlerin egemenliği ve ulusal bütünlüğü bakımından tehlike oluşturmayacağını vurgulayan bu taslak metin şimdilik askıya alınmıştır⁷¹.

Diğer uluslararası belgeler ile karşılaştırıldığında daha etkili bir uygulama mekanizması sunması ve önemli bir içtihat oluşturmuş olması nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin de özerkliğe ilişkin düzenleme içerip içermediğine bakılmalıdır. Sözleşme yerinden yönetim konusunda açık bir düzenlemeye sahip değildir; özerklik bir hak olarak kabul edilmemiş, özerkliğe dayanak teşkil etmesi mümkün olan azınlıkların kültürel hakları konusu da problemlili bir yapı arz edip, Mahkeme tarafından özerkliği içerecek biçimde geniş yorumlanmamıştır⁷².

Kısmi bir özerklik sonucunu doğurduğu için önemli olmasına rağmen yerel özerkliğin bölgesel özerklikten pek çok açıdan ayrıldığı, dolayısıyla her iki özerklik türüne ilişkin düzenlemelerin aynı etkiye sahip olamayacağını belirtmek gerekmektedir. Bu bölümde esas olarak

⁷⁰ Keleş, s. 106.

⁷¹ Keleş, s. 103.

⁷² Lewis-Anthony, s. 317-320.

amaçlanan, bölgesel özerklik tanıyan bir hak kategorisinin uluslararası hukuk alanında kabul edilip edilmediğini belirlemektir.

Uluslararası hukukun başlıca kaynağı olan uluslararası anlaşmalar incelendiğinde, bir devletin prensip olarak kendi toprakları içinde özerk bir rejimi tanımak ya da sağlamak yükümlülüğü olmadığı görülmektedir. Bugüne kadar böyle bir yükümlülüğü öngören ya da bir azınlık grubuna özerklik hakkı tanıyan herhangi bir uluslararası anlaşma söz konusu olmamıştır. Bu nedenledir ki bir devletin belli bir bölgesinde çoğunlukta yaşayan azınlıkların özerklik hakkına sahip oldukları, ya da özerkliğin uluslararası hukukun bir prensibi olduğu savunulamaz⁷³. Sonuç olarak, uluslararası hukukta hiçbir devlet kendi ülkesi içinde bir bölgeye özerklik tanımaya zorlanamaz, ya da böyle bir yükümlülük altında bırakılamaz⁷⁴.

Badinter Komisyonu raporlarına göre; bir devlet bünyesindeki etnik, dini ve dilsel grup kimliklerinin uluslararası hukuk çerçevesinde tanınma hakları vardır, ancak burada da farklı kimlikler nedeniyle belli bir nüfusa özerklik tanınması şeklinde yasal bir yükümlülükten bahsedilmemiştir⁷⁵.

Daha önce de belirtildiği üzere, özerkliğin bir uluslararası hukuk prensibi olmasına ilişkin eğilimin gerçekleşmesi için yerli halkların haklarına ilişkin BM bünyesinde gerçekleştirilen tartışmaları beklemek gerekmiştir. Yerli Halkların Hakları Taslak Bildirgesi⁷⁶'nin 31. maddesine göre yerli halkların kendi iç ve yerel işleri ile ilgili konularda bir özerklik ya da özyönetim hakları söz konusudur. Söz konusu taslak 2007 tarihinde kabul edilmiş ve özerkliği 4. maddesinde bir hak olarak kabul etmiştir:

“Yerli halklar kendi geleceklerini belirleme haklarını kullanırken iç ve yerel işleriyle ilgili olarak otonomi veya kendi kendini yönetme, ayrıca otonom etkinliklerini finanse etmek için gerekli tahsisatı temin etme hakkına sahiptir”⁷⁷

⁷³ Heintze, s.329.

⁷⁴ Mehmet Emin Akgül, İdari Örgütlenme ve Siyasi Yönetim İlkesi Olarak Özerklik Kavramı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 17.

⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Heintze, s. 14-15.

⁷⁶ BM Doc. No: E/CN. 4/Sub.2/1993/29.

⁷⁷ Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi, Genel Kurul'un 61/295 Sayılı Kararı, 13 Eylül 2007,

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

Kısacası, Birleşmiş Milletler Yerli Halkların Hakları Bildirisi özerklik hakkını düzenleyen tek uluslararası belge olup ilk defa bir grup açıkça özerklik hakkının taşıyıcısı olarak kabul edilmiştir⁷⁸. Bağlayıcı olmamakla birlikte uluslararası alanda böyle bir hakkın daha fazla tartışılır hale gelmesini sağlaması ve bu hakkın bağlayıcı metinlere de yansıma ihtimaline kapı aralaması bakımından söz konusu bildirge çok önemli bir işlevi yerine getirmiştir.

Özerkliğin uluslararası bir örf adet kuralı olup olmadığı konusunda farklı görüşler söz konusudur. Özerklik kimi zaman uluslararası hukukun bir ilkesi olarak sınıflandırılmıştır. Bu bakış açısına göre bölgesel azınlıkların sahip olduğu haklardan biri özerklik olduğu içindir ki azınlık statüsü, içinde özerklik hakkını barındıran bir kavramdır. İşte bu nedenle örneğin Sanders, özerkliği uluslararası örf adet hukukunun bir parçası kabul etmektedir⁷⁹. Oysa kimi yazarlarca böyle bir kabul doğru kabul edilemez, zira özerkliğin uygulanma biçimi, kapsamı, niteliği örnekten örneğe değişmektedir ve bu da uluslararası bir örf adet kuralının ortaya çıkmasını engellemektedir⁸⁰. Özerklik düzenlemeleri mecburen vakadan vakaya farklılık göstermektedir, bu nedenledir ki uluslararası hukukta bir gruba özerklik sağlamak şeklinde uluslararası bir teamül mevcut değildir. Sadece yerli halklar bakımından çok sınırlı bir örf adet kuralının varlığından bahsedilebilir, zira özerklik tanımına tam olarak uymasa da yerli halkların yaşadığı devletler bu halkların, arazileri üzerinde özyönetime sahip olması konusunda çeşitli düzeylerde uygulama ve düzenlemeye sahiptir⁸¹.

Özerklik hukukun genel ilkeleri arasında sayılabilir mi sorusuna cevap verebilmek için ise, öncelikle hukukun genel ilkeleri kavramından ne anlaşılması gerektiği belirtilmelidir. Uluslararası hukukun diğer kaynakları kadar kabul görmemiş olan kavramın uluslararası hukuk bakımından ortaya çıkışı 1907 La Haye Konferansı ile gerçekleşmiş olup, ortaya çıkış sebebi, yargıcın sadece anlaşma ve teamülleri uygulaması durumunda hukuki boşluk ihtimalinin ortaya çıkacağı endişesidir. Hukukun genel ilkeleri esasen gelişmiş, demokratik ülkelerde ve

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/indigenous.pdf., Erişim Tarihi: 18.12.2018.

⁷⁸ Heintze, s. 14.

⁷⁹ Sanders, s. 17.

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi ve bu tezi savunan yazarlar için bkz Heintze, s. 13.

⁸¹ Heintze, s. 328.

uluslararası alanda kabul edilmiş; iyi niyet, kazanılmış haklara saygı, kendi davasında hakim olamama, sebepsiz zenginleşmenin korunmaması gibi hukuk vicdanlarında kabul edilmiş ilkelerdir⁸². Bir kuralın hukukun genel ilkesi olarak sayılabilmesi için gelişmiş ülkelerin, toplumların kuralı açıkça ya da üstü kapalı olarak benimseyip benimsemediklerine bakmak gerekir ki, yargıç bu kuralları belirlerken esnek bir biçimde değerlendirme yapma imkânına sahiptir; ancak bu, uygulanacak hukukun yargıç tarafından yaratılacağı anlamına gelmemektedir, yargıç kural saptama şeklinde bir yetkiye sahiptir⁸³. Özerklik şeklinde bir ilke ya da hakkın devletlerin iç hukuk düzenlerinde ya da hukuk anlayışlarında ve vicdanlarında kabul edilmiş olup olmadığına bakıldığında, devletlerin genel olarak özerklik şeklinde bir ilkenin kabulünden kaçındıkları görülmektedir.

Her ne kadar uluslararası hukuk alanında bağlayıcı herhangi bir sözleşmede özerklik hakkı kabul edilmemiş, özerkliğin uluslararası bir örf adet kuralı olmadığı ileri sürülmüş ve özerklik hukukun genel ilkeleri arasında da kendisine yer bulamamışsa da özerkliğin uluslararası hukukta dayanakları olduğu görülmüştür.

Bu durumda Suksi'ye göre özerkliğin kesinlikle anayasal temeli vardır. Uluslararası hukuk alanında dış self-determinasyon kabul edilmese de iç self-determinasyona itiraz edilmemektedir. O halde, uluslararası sözleşmeleri, insan haklarına ilişkin metinleri ve mahkeme kararlarını ulusal mevzuatının bir parçası haline getirmiş devlet bakımından iç self-determinasyonun⁸⁴ uygulama biçimlerinden biri olan özerklik kabul edilmiş, özerkliğe anayasal temel sağlanmıştır⁸⁵.

⁸² Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Beta Yay., İstanbul, 2013, s. 28-29.

⁸³ Hüseyin Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, s. 115-116.

⁸⁴ İç self-determinasyonun kapsamlı bir tanımı BM döneminde yapılmıştır. BM Yerli Halklar Çalışma Grubu Raportörü ve Divan Başkanı Irene-Daes'in ifadesiyle "iç self-determinasyon, bir halka siyasi bağlılığını seçme, içinde yaşadığı politik düzeni etkileme ve kültürel, etnik, tarihi, bölgesel kimliğini koruma yetkisi vermektedir". UN Doc. E/CN. 4/Sub.2/1996, 3/26/Add. 1.,para.9..Her ne kadar kapsamı üzerinde tam olarak uzlaşılmamış olsa da pek çok araştırmacı ve BM İnsan Hakları Komitesi iç self determinasyonun varlığını kabul etmekte, hatta gerekli görmektedir. Dış self-determinasyon ile kastedilen ise, belli bir toprak parçasında yaşayan ortak özelliklere sahip bir topluluğun yabancı bir güce bağımlı olmadan geleceğini ve uluslararası statüsünü belirlemesi, bir başka deyişle kendi devletine ve egemenlik

V. BÖLGESEL ÖZERK YAPILARIN ULUSLARARASI YARGI ORGANLARI ÖNÜNDE DAVA EHLİYETİ

Özerk bölgenin, yetkilerinin kapsamı bakımından uluslararası hukuk ve politikadaki konumu önemlidir. Uluslararası ilişkilerde ve yargı organları önünde, bağlı bulunulan devletten bağımsız hareket edebilen özerk yapılar mevcuttur.

Bazı özerk bölge yapılarının çeşitli ülkelerle uluslararası anlaşma imzalayabilmesi ya da uluslararası bir kuruluşun üyesi olması mümkündür. Örneğin Aland Özerk Bölgesi Nordik Konseyi'nin bir üyesidir ve Finlandiya hükümetinin onayını almak suretiyle Nordik ülkeleri ile anlaşmalar imzalayabilmektedir. Yine, Danimarka üye olarak kalmasına rağmen, Danimarka'ya bağlı özerk yapı olan Grönland'ın zamanında Avrupa Topluluğundan çıkabilmesi aynı devlet bünyesindeki özerk yapı Faroe Adalarının hiç bir zaman bu topluluğa girmemesi özerk yapıların yetkilerinin oldukça geniş olabileceğini göstermektedir⁸⁶. Uluslararası yargı organları önünde özerk yapıların başvuru ya da davalı olmasında ise yargı organının yetkisini belirleyen hukuki belge ve içtihat incelenerek değerlendirme yapmak mümkündür.

A. Uluslararası Adalet Divanı

Divan Statüsünün 34. maddesi sadece devletlerin Divan huzurunda dava ehliyeti olduğunu belirtmektedir⁸⁷. Statüdeki 'devlet' ifadesi özerk bölgeyi kapsamamaktadır, ancak Divan'ın bu konudaki yetkisini değiştirmek konusunda bir eğilimi olduğu görülmektedir. 90'lı yıllarda verilen kararlardaki bazı muhalefet şerhleri ve 1997 yılında Divan'ın başkanı yargıç Schwebel, yaptığı bir konuşmada Divan'ın yargı yetkisinin devlet olmayan varlıkları; örneğin özerk yapılar, hükümet dışı

haklarına sahip olması, yani bağımsızlığıdır. İç ve dış self-determinasyon tanımları için bkz. Lapidoth, 1997, s. 19-22.

⁸⁵ Bkz. Markku Suksi, On Entrenchment of Autonomy, *Autonomy: Applications and Implications*, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998, s. 152.

⁸⁶ Lapidoth, s. 33-34.

⁸⁷ Gündüz, s. 142.

örgütler ve hatta kişileri de içerecek biçimde genişlemesi gerektiğini savunmuştur⁸⁸.

B. BM İnsan Hakları Komitesi

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol⁸⁹ 'ün 1. maddesi, Sözleşmede düzenlenen haklarının bir Taraf Devlet tarafından ihlal edildiğini iddia eden bireylerin yapacağı şikayetleri Komite'nin kabul etme ve inceleme yetkisi olduğunu düzenlemektedir. Görüldüğü üzere, bireylerin yapacakları şikayetler konusunda yetki meselesi açıktır. Özerk yapı ya da örgütlerin başvurabilmesine ilişkin herhangi bir hüküm mevcut değildir, ancak Komite içtihadı bu konuya açıklık getirmektedir.

Komite öncelikle başvuru ve mağdur arasında bir ayırım yapmış, mağdur olan ya da olanlar adına yapılacak başvuruları belli şartlar dâhilinde kabul etmiştir⁹⁰. Lake Band başvurusunda⁹¹ Kanada'nın Lubicon Gölü civarındaki yerli halk, petrol, gaz ocakları kurulması ve kendi bölgelerindeki ormanların kesimi nedeniyle, telafi edilemez zararlara uğradıklarını iddia ederek Kanada Devleti aleyhine BM İnsan Hakları Komitesi'ne başvurmuşlardır. Kanada Devleti'nin uygulamaları nedeniyle, yerli halkın geleneksel av ve balık kaynakları yok olmakta, bu da yerli halkın haklarını ihlâl etmektedir. Bu kararın konumuz bakımından önemi, yerli halkı temsilen Komite'ye başvuran kişinin, usulüne uygun olarak bu halk tarafından temsilci seçilmiş olması nedeniyle Komite'nin başvuruyu kabul etmesidir. Benzer bir durum olan

⁸⁸ Bkz. Athanasia Spiliopoulou Akermark, "The Procedural Position of Autonomous Regions Before International Judicial and Quasi-Judicial Organs", *Autonomy: Applications and Implications*, Markku Suksi (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998, s. 142.

⁸⁹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla kabul edilip imza, onay ve katılıma açılmıştır. İhtiyari Protokol 9. maddeye uygun olarak 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/76105--Medeni-ve-Siyasi-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sözleşmeye-Ek-İhtiyari-Protokol.pdf>.

⁹⁰ Konuya ilişkin pek çok başvuru ve karar mevcuttur. Bu kararların isim ve numaraları için bkz. Akermark, s. 147.

⁹¹ Bernard Oninayak, Chief of the Lubicon Lake Band v. Canada, Comm. no. 167/1984, Report of the Human Rights Committee, GAOr, 45th Session, Supp. No. 40 (A/45/40), 1984.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

Mikmaq Başvurusunda⁹² da Mikmaq Yerli Halkı'nın yetkili temsilcisi olan kişilerin başvurusu Komite tarafından kabul edilmiştir⁹³. İki karar arasındaki fark, birinci başvuruda kararın, yerli halk temsilcisinin ismiyle, ikinci kararın ise Mikmaq People şeklinde yerli halkın adıyla yazılmasıdır. Dolayısıyla İnsan Hakları Komitesi kararları incelendiğinde Ek İhtiyari Protokol'deki düzenlemeye rağmen bir yerli halk başvuru olarak görünmektedir.

Yukarıda anlatılan kararlara bakılarak, özerk yapıların Komite nezdinde başvuru sıfatını taşımayacağını, fakat bu yapının temsilcilerinin söz konusu özerk bölge adına yapacağı başvuruların kabul edilmesi nedeniyle özerk yapıların da dolaylı olarak Komite'ye başvurabildiği ileri sürülebilir.

Özerk bir yönetime karşı Komite'ye başvurulması meselesinde ise Ballantyne ve diğerleri v. Kanada başvurusu⁹⁴ örnek verilerek bir değerlendirmeye gidilebilir. Söz konusu başvuru esasen Quebec aleyhine olup, nüfusun büyük çoğunluğu Fransızca konuşan bölgenin İngilizce konuşan bazı vatandaşları tarafından yapılmıştır. Quebec, İngiliz dilini kullanma hakkını engellediği ve böylece Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2, 19, 26, 27. maddelerini ihlâl ettiği nedeniyle şikayet edilmiştir. Başvuru ve ihlâl kararı Kanada aleyhine olduğu halde Quebec yönetimi de kendi açıklamalarını Komite'ye sunmuştur. Bu karar federe yapılar aleyhine başvurulabiliyorsa özerk bölgeler aleyhine de Komite'ye başvurulabilmesinin önünü açmaktadır⁹⁵. Ancak bu kararda Kanada Devleti şikayet edilen olarak gösterilmiştir ve henüz federe ya da özerk yapının ismi yazılmak suretiyle verilmiş bir karar yoktur. Dolayısıyla bu nokta dikkate alınmak suretiyle özerk bölgeye ilişkin yorum yapmak isabetli olacaktır.

⁹² Mikmaq People v. Canada, Comm. No. 205/1986, Report of the Human Rights Committee, GAOR, 47th Session, Supp. no. 40, (A/47/40), 1986.

⁹³ Bkz. Akermark, s. 148.

⁹⁴ Ballantyne, Davidson and McIntyre v. Canada, Comm. No. 359/1989 and 385/1989, Report of the Human Rights Committee, GAOR, 48th Session, Supp. no.40 (A/48/40), 1989.

⁹⁵ Akermark, s. 149.

C. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Avrupa Birliği Adalet Divanı Mart 2010 tarihli Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişı Hakkında Antlaşma'nın 5. bölümünde düzenlenmiştir. Antlaşma'nın 263. maddesinde ise Divan'ın hangi konuları inceleme yetkisi olduğu ve Divan'a başvurabilecekler sayılmıştır. Buna göre; "Avrupa Birliği Adalet Divanı, tavsiye ve görüşler hariç olmak üzere, yasama tasarruflarının, Konsey, Komisyon ve Avrupa Merkez Bankası'nın tasarruflarının ve Avrupa Parlamentosu'nun ve Avrupa Birliği Zirvesi'nin üçüncü kişiler bakımından hukuki etki doğurması amaçlanan tasarruflarının hukuka uygunluğunu denetler. Divan, Birlik organlarının, ofis veya ajanslarının üçüncü kişiler bakımından hukuki etki doğurması amaçlanan tasarruflarının da hukuka uygunluğunu denetler. Divan, bu amaçla, bir üye devlet, Avrupa Parlamentosu, Konsey veya Komisyon tarafından yetkisizlik, esaslı şekil kurallarının ihlali, Anlaşmaların ihlali veya Anlaşmaların uygulanmasına ilişkin herhangi bir hukuk kuralının ihlali veya yetkinin kötüye kullanılması gerekçeleriyle açılan davalar hakkında karar vermeye yetkilidir".

Maddenin ikinci fıkrasına göre "Divan; Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Bölgeler Komitesi'nin kendi yetkilerini korumak amacıyla açtıkları davalarda da aynı şartlar dahilinde yetkilidir". Aynı maddenin 4. fıkrasına göre ise "Her gerçek veya tüzel kişi, muhatabı olduğu veya kendisini doğrudan ve bireysel olarak ilgilendiren tasarruflar ile kendisini doğrudan ilgilendiren ve uygulama tedbirleri alınmasını gerektirmeyen düzenleyici tasarruflara karşı 1 ve 2. paragraflarda öngörülen şartlar dâhilinde dava açabilir"⁹⁶.

Bugüne kadar Divan, pek çok kişi grubunun, hükümet dışı örgütün, kamu otoritelerinin ve diğer tüzel kişilerin başvurularını incelemiştir. Bölgesel özerk yapıların da Divan nezdinde başvuru ya da davalı konumda olduğu çeşitli davalar vardır. Örneğin Kanarya Adaları özerk bölgesinin petrol üreticilerine yönelik bir uygulaması aleyhine gerçek kişiler Divan'a başvurmuş ve Divan Kanarya Adaları'nın Avrupa Birliği Antlaşması'nın çeşitli hükümlerini ihlâl ettiğine karar vermiştir⁹⁷.

⁹⁶ <http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, s. 158-159.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Akermark, s. 145-146.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

Yine, Veneto Bölgesi⁹⁸ aleyhine bazı çevre örgütlerinin yaptığı başvuruyu değerlendiren Divan, Veneto'nun uygulamakta olduğu, yabancı hayvanların avlanması takviminin Birliğin 79/409 sayılı, yabancı hayvanlarının korunmasına ilişkin direktif hükümlerini ihlâl ettiğine hükmetmiştir⁹⁹.

Britanya adasının güney batı ucundaki bir yarımada üzerinde kurulu olan ve kendi bayrağı, kendi milli marşı, kendi kurumları olduğu için kısmen özerk sayılan, ancak Britanya hukukuna göre kontluk kabul edilen Cornwall¹⁰⁰ bölgesi aleyhine de Divan'a başvurulmuştur. Eğitim alanında yetkili otorite olan Cornwall County Konseyi'nin transseksüel bir okul müdürünü görevden alması üzerine Cornwall'ın Birliğin 76/207 sayılı Direktifini ihlâl ettiği ileri sürülmüş ve Divan da bu yönde karar vermiştir¹⁰¹.

D. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS'in 33. ve 34. maddeleri mahkemeye başvurabilecekleri düzenlemiştir. Buna göre sözleşmeye taraf devletler, gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar ve kişi grupları sözleşmenin herhangi bir maddesinin ihlâl edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurabilir. Sözleşmenin bu düzenlemesine bakıldığında ilk görüşte özerk yapıların da Mahkeme'ye başvurabileceği görülmektedir. Ancak hükümet dışı örgütlerin ve kişi gruplarının başvuru yetkisiyle ilgili önemli husus, bu yapıların başvurusunun sadece ilgili tüzel kişinin kendisine ilişkin meselelerle sınırlı olmasıdır. Örneğin bir sendika, üyelerinin haklarının ihlâl edildiği gerekçesiyle, ya da toplumsal, siyasi hayata yansıyan herhangi bir ihlâl için Mahkeme'ye başvuramaz, sadece sendikaya ilişkin ihlallerde, örneğin sendikanın kapatılması, haksız kabul edilebilecek bir

⁹⁸ Veneto veya Venetia, İtalya'nın 1948 Anayasası ile kısmi bölgesel özerklik verilmiş 20 bölgesinden birisidir. Kuzey-doğu İtalya coğrafi bölgesinde bulunmaktadır.

⁹⁹ Case C-118/94, E.C.R., 1223, 1996. Aktaran Akermark, s. 146.

¹⁰⁰ Bölge halkının bir kısmı kendini Kernevek olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Kernevekçe resmi azınlık dili olarak kabul edilmiştir ve bölgedeki pek çok okulda öğretilmektedir. Bkz. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Cornwall>.

¹⁰¹ Case C-13/94, E.C.R., 2143, 1996. Aktaran Akermark, s. 146.

uygulamaya maruz kalması gibi durumlarda sendikanın böyle bir başvuru yapabilmesi mümkündür¹⁰².

Mahkeme bugüne kadar gazetelerin, sendikaların, siyasi partilerin, şirketlerin, kiliselerin, derneklerin kendi varlıklarına ilişkin başvurularını yetkisi dâhilinde görerek incelemiştir. Ancak bu çerçevede örneğin belediyelerin başvuru hakkı korunmamaktadır¹⁰³. Mahkeme devletin bir organının devlet aleyhine başvurusunu kabul etmemiştir. Başvurabilecek kişi grupları ve hükümet dışı örgüt ifadesinden Mahkeme kamu kurumu olmayan tüzel kişileri anlamaktadır¹⁰⁴. Bu açıklama, muhtemel bir özerk bölge başvurusunun Mahkeme'nin bugüne kadarki içtihadına bakılarak¹⁰⁵ kabul edilemez bulunacağını göstermektedir. Özerk yapı ile devlet arasındaki sorunlar, özerklik genel olarak bir iç hukuk düzenlemesi olduğu için devletin iç meselesi kabul edilmek suretiyle devlet bünyesinde çözülmektedir. Daha önce belirtildiği üzere bu sorunları çözmek amacıyla karma bir komisyon, özel statülü bir mahkeme kurulabilmekte, genel olarak da devletlerin yüksek mahkemesi anlaşmazlığı karara bağlayan merci kabul edilmektedir.

Özerk yapılara karşı AİHM önüne gidilip gidilemeyeceği meselesinde ise şöyle bir açıklama yapılabilir; özerk yapı devletin bir parçası olduğu için yapılacak başvuruda davalı olarak devlet gösterilecek, eğer bir işlem ya da uygulama Mahkeme tarafından ihlâl olarak hükme bağlanırsa, devlet özerk yapıdan gerekli düzenlemeyi, tazmini ya da ihlâlin ortadan kaldırılmasını talep edecektir. Bu konuda Tyrer başvurusu¹⁰⁶ yol gösterici olabilecektir. Söz konusu başvuru Birleşik Krallık aleyhine yapılmış olup Man Adasındaki bir uygulamaya ilişkindir. Man Adası, Britanya'nın bağımlı bölgelerinden biridir. Tam olarak bir özerklik düzenlemesi kabul edilemez, Britanya devlet birliğinin özel bir kategorisidir. 16. yüzyılda Britanya egemenliğine giren Man Adası Britanya resmi devlet sınırlarına ait değildir. Özerk yapıdan farkı

¹⁰² Pieter van Dijk / Fried van Hoof, *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publishers, 3rd edition, The Hague, 1998, s. 46-47.

¹⁰³ Bkz. 16 Austrian Communes v. Austria, 17 Year Book of European Convention on Human Rights, 1974, s. 338.

¹⁰⁴ Van Dijk/Van Hoof, s. 46.

¹⁰⁵ Konuya ilişkin çeşitli karar örnekleri için bkz. Van Dijk/Van Hoof, 1998, s. 45-48.

¹⁰⁶ Tyrer v. United Kingdom, European Court of Human Rights, Ser. A. No 26, Judgement of 25 April 1978.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

da budur, hukuken devlet birliğinin parçası kabul edilmemekte, özel bir statüye sahip "bağımlı toprak" olarak tanımlanmaktadır. Man Adası'nın savunma, dış politika ve benzer bazı alanlarından Birleşik Krallık sorumludur, diğer pek çok alanda ise Ada bağımsız hareket etmektedir. Ancak uluslararası ilişkiler alanında bağımsız devlet kabul edilmemektedir, zira çıkarılan yasalar Kraliçenin onayına tabidir¹⁰⁷.

Man Adasında cismani ceza uygulanmasına ilişkin başvuruda sadece davalı devlet olarak Birleşik Krallık adına devlet yetkilisi değil, aynı zamanda Man Adası'nı temsil eden bir görevli de bulunmuştur. Mahkeme ihlâl kararı vererek tazminata hükmetmiştir. Söz konusu başvurunun önemi, kararda davalı olarak Birleşik Krallık gösterilmesine rağmen, bağımlı yapının da Mahkeme önünde temsil edilmiş olmasıdır. Ayrıca Mahkeme Man Adası'nın Birleşik Krallık'ın bir parçası olmayıp, bağımlı toprak olduğunu; kendi hükümeti, yasama organı, mahkemeleri, idaresi, mali ve hukuki sistemi olduğunu belirtmiş, ancak buna rağmen Britanya'yı sorumlu tutmuştur¹⁰⁸.

VI. SONUÇ

Özerklik tanınması konusunda dönemin hükümetinin, genel olarak çoğunluk olan halkın, diğer taraftan da, özerkliğin muhatabı olan grubun, ülkenin sağduyulu insanların ya da insan hakları savunucularının farklı sebeplere dayanan korkuları kaçınılmazdır. Bu korkular arasında en çok ileri sürülen, çoğunluk grubunun savunduğu domino taşı teorisi görüşüdür. Buna göre, özerklik taleplerine cevap verildiyse, bir sonraki aşamada azınlığın bağımsızlık için çalışacağı ve bunun da önüne geçilemeyeceğidir. Yine, bir gruba özerklik tanınması ülkedeki farklı azınlık gruplarını da canlandıracak, bu durum ise çatışmaların ya da ayrılıkçı hareketlerin artmasına sebep olacaktır. Bu durumu domino taşlarına benzeten kişi ya da kurumlar, bir kere tanınan özerkliğin, ardı arkası kesilmeyen talepler anlamına geleceğini, bunun da mevcut devleti ortadan kaldıracağını savunmaktadırlar.

Korkuların ne derece gerçekçi olduğunu anlamanın yolu kurulmuş ve devam etmekte olan altmış kadar özerklik uygulamasının incelenmesidir. Bu uygulamalar özerkliğin ne getirip ne götürdüğü

¹⁰⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Benedikter, (b), s. 101-102.

¹⁰⁸ Akermark, s. 143-144.

konusunda ampirik kanıt sağlamaktadır. Unutulmaması gereken nokta ise, özerklik kurmanın başlıca sebebinin ülke içindeki çatışma ve şiddeti sonlandırmak olması, buna ulaşmada ise özerkliğin, ülke bütünlüğünü koruması bakımından en tercih edilebilir çözüm olmasıdır. İşler vaziyetteki özerk yapılar incelendiğinde çoğunda böyle bir domino etkisinin oluşmadığı görülmektedir. Çalışmada olumlu özerklik uygulamaları arasında incelenen modellerde her ne kadar Katalan ve İskoç bölgeleri bakımından bağımsızlık gündeme geliyorsa da özerkliğin genel olarak, azınlık grubu tarafından bağımsızlığa tercih edildiği görülmektedir. Bu çalışmada ulaşılan sonuç, bizatihi özerkliğin değil, özerkliğin uygulanma biçiminin bağımsızlık taleplerine zemin hazırlamasıdır.

Bugün için, etnik gruplar ya da azınlıklar bakımından özerkliğin hak olduğunu kabul eden herhangi bir uluslararası bağlayıcı metin bulunmamaktadır. Özerkliğin açıkça düzenlendiği bağlayıcı düzenleme yerli halklar bakımından söz konusudur. Ancak, bağlayıcı olmasa da pek çok uluslararası ve bölgesel belgede özerkliğin önemine vurgu yapılmış, imzalanan sözleşmelerin hazırlık aşamasında özerkliğin de sözleşmeye eklenmesi önerilmiştir. Bu gelişmeler özerkliğe ilişkin yolun açık olduğunu göstermektedir. Ayrıca insan haklarının dinamizmi esas alınarak mevcut sözleşmelerin dar yorumlanmaması, günün koşullarına uygun değerlendirilmesiyle özerkliğe zemin sağlanabilir.

Özerk bölgelerin uluslararası yargı organları önündeki konumu bakımından ulaşılan sonuç ise, Uluslararası Adalet Divanı huzurunda sadece devletlerin dava ehliyeti olması, ancak Divan'ın bu konudaki yetkisini değiştirmek konusunda bir eğilimi olduğunun görülmesidir. BM İnsan Hakları Komitesinin öncelikle başvuru ve mağdur arasında bir ayırım yaptığı, mağdur olan ya da olanlar adına yapılacak başvuruları belli şartlar dâhilinde kabul ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Avrupa'ya bakıldığında ise, AİHM'in bugüne kadarki içtihatı doğrultusunda özerk bölgelerin başvuru olamayacağı, bu bölgelere karşı AİHM önüne gidilip gidilemeyeceği meselesinde ise özerk yapı devletin bir parçası olduğu için yapılacak başvurunun doğrudan devlet aleyhine olacağı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AKERMARK, Athanasia Spiliopoulou: The Procedural Position of Autonomous Regions Before International Judicial and Quasi-Judicial Organs, *Autonomy: Applications and Implications*, Markku Suksi (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998.
- AKGÜL, Mehmet Emin: İdari Örgütlenme ve Siyasi Yönetim İlkesi Olarak Özerklik Kavramı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.
- BEN-AMI, Shlomo: The Catalan and Basque Movements for Autonomy, *Models of Autonomy*, Dinstein, Yoram (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981.
- BENEDIKTER, Thomas: Solving Ethnic Conflict Through Self-Government: A Short Guide to Autonomy in Europe and South Asia, EURAC Research, Bolzano, 2009.
- BENEDIKTER, Thomas: The World's Modern Autonomy Systems: Concepts and Experiences of Regional Territorial Autonomy, EURAC Research, Bolzano, 2009.
- BERNHARDT, Rudolph, *Federalism and Autonomy, Models of Autonomy*, DINSTEIN, Yoram (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981.
- EIDE, Asbjorn, "Cultural Autonomy: Concept, Content, History and Role in the World Order", *Autonomy: Applications and Implications*, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998.
- ELAZAR, Daniel J: *Federal Systems of the World: A Handbook of Federal, Confederal and Autonomy Arrangements*, Longman Group UK, Essex, 1991.
- ESEN, Selin: *Ulus Devlet Modelleri ve İspanya Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2001.
- GEMALMAZ, Semih: *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş Cilt 1*, Legal Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul, 2013.

- GHAI, Yash: *Autonomy As a Participatory Right in the Modern Democratic State: Public Participation, Autonomy and Minorities, Beyond A One-Dimensional State: An Emerging Right to Autonomy?*, Zelim A. Skurbaty (Ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005.
- GUIBERNAU, Montserrat: *Nations Without States: Political Communities in the Global Age*, Michigan Journal of International Law, vol.25, , 2003-2004, s. 1251-1282.
- GÜNDÜZ, Aslan: *Milletlerarası Hukuk*, Beta Yay., İstanbul, 2013.
- HANNUM, Hurst: *Documents on Autonomy and Minority Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, 1993.
- HANNUM, Hurst: *Territorial Autonomy: Permanent Solution or Step Toward Secession?*, Beyond A One-Dimensional State: An Emerging Right to Autonomy?, Zelim A. Skurbaty (Ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2005.
- HANNUM, Hurst / LILLICH, Richard B: *The Concept of Autonomy in International Law, Models of Autonomy*, DINSTEIN, Yoram (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981.
- HEINTZE, Hans-Joachim: *On the Legal Understanding of Autonomy, **Autonomy**: Applications and Implications*, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998.
- HENDERS, Susan: *Territoriality, Asymmetry and Autonomy: Catalonia, Corsica, Hong Kong and Tibet*, Palgrave Macmillan, New York, 2010.
- KELEŞ, Ruşen: *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, 9. Baskı, İstanbul, 2014.
- LAPIDOTH, Ruth: *Autonomy: Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*, USA Institute of Peace Press, Washington, 1997.
- LEWIS-ANTHONY, Sian: *Autonomy and the Council of Europe - With Special Reference to the Application of Article 3 of the First Protocol of the European Convention on Human Rights, **Autonomy**: Applications and Implications*, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998.

- Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu
- NALBANT, Atilla: Bölgesel Devlet Yeni Bir Devlet Biçimi mi? (II) Uygulama: İtalya ve İspanya Örnekleri, Amme İdaresi Dergisi, cilt 29, sayı 3, Ankara, Eylül, 1996.
- NALBANT, Atilla: Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.
- ÖZÇER, Akın: Çoğul İspanya: Anayasal Sistemi ve Ayrımcı Terörle Mücadele Modeli, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.
- PAZARCI, Hüseyin: Uluslararası Hukuk, 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- ROACH, Steven, C: "Minority Rights and An Emergent International Right to Autonomy: A Historical and Normative Assessment", International Journal on Minority and Group Rights, vol.11, 2004.
- SANDERS, Douglas: Is Autonomy a Principle of International Law?, Nordic Journal of International Law, vol.55, 1986.
- SCHREUER, Christoph: Autonomy in South Tyrol, Models of Autonomy, Yoram Dinstejn (Ed.), Transaction Books, Tel Aviv University, Tel Aviv, 1981.
- SOHN Louis, B: The Concept of Autonomy in International Law and the Practice of the United Nations, Israel Law Review, vol.15, 1980.
- SUKSI, Markku: "On Entrenchment of Autonomy", Autonomy: Applications and Implications, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998.
- THORNBERRY, Patrick: Images of Autonomy and Individual and Collective Rights in International Instruments on the Rights of Minorities, Autonomy: Applications and Implications, Markku SUKSI (ed.), The Institute of Human Rights, Abo Akademi University, Kluwer Law International, The Hague, 1998.
- VAN DIJK, Pieter – VAN HOOFF, Fried : Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publishers, 3rd edition, The Hague, 1998.

İnternet Kaynakları ve Kararlar

Avrupa Konseyi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, http://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_ozerklik_Sarti.pdf. Erişim Tarihi: 13.13.2018.

Endre Domonkos, "The Catalan Regional Autonomy and Its Experiences in Central and Eastern Europe", 2010,s.1-34, http://kv.sapientia.ro/data/miremir_pres/domonkos_endre.pdf. Erişim Tarihi: 12.12.2018.

European Charter of Local Self-Government, Strasbourg, Council of Europe, 15.10.1985, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680079d37>. Erişim Tarihi: 20.12.2018

<http://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>. Erişim Tarihi: 03.12.2018.

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/76105--Medeni-ve-Siyasi-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sozlesmeye-Ek-Ihtiyari-Protokol.pdf>. Erişim Tarihi: 05.12.2018.

Birleşmiş Milletler Yerli Halklar Hakları Bildirisi, Genel Kurul'un 61/295 Sayılı Kararı, 13 Eylül 2007, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/indigenous.pdf., Erişim Tarihi: 03.12.2018.

BM Doc. No: E/CN. 4/Sub.2/1993/29.

UN Doc. A/2428, 4 August 1953, 8 GAOR, Annexes, VIII, 33, s. 2.

UN Doc. A/4526, 3 October 1960, 15 GAOR, Supp. 16 (A/4684), Vol. 1. s. 29-30.

Council of Europe, CETS no.43, H/INF (98) 4, Strasbourg, 1 June 1998.

16 Austrian Communes v. Austria, 17 Year Book of European Convention on Human Rights, 1974.

Ballantyne, Davidson and McIntyre v. Canada, Comm. No. 359/1989 and 385/1989, Report of the Human Rights Committee, GAOR, 48th Session, Supp. no.40 (A/48/40), 1989.

Özerkliğin Uluslararası Hukukun Kaynakları Bakımından Değerlendirilmesi ve Bölgesel Özerk Yapıların Uluslararası Yargı Mekanizmaları Karşısındaki Konumu

Bernard Oninayak, Chief of the Lubicon Lake Band v. Canada, Comm. no. 167/1984, Report of the Human Rights Committee, GAOR, 45th Session, Supp. No. 40 (A/45/40), 1984.

Mikmaq People v. Canada, Comm. No. 205/1986, Report of the Human Rights Committee, GAOR, 47th Session, Supp. no. 40, (A/47/40), 1986.

Tyrer v. United Kingdom, European Court of Human Rights, Ser. A. No 26, Judgement of 25 April 1978.

ÖZEL HUKUK